

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ВПЛИВУ КАЗКОВИХ ОБРАЗІВ НА ФОРМУВАННЯ УЯВИ ДИТИНИ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ К.Д. УШИНСЬКОГО

Статтю присвячено проблемі взаємозв'язку впливу казкових образів на формування уяви дитини та розвитку творчих здібностей у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського.

Ключові слова: творчі здібності, уява, творчість, моральність

Постановка проблеми. Сучасне суспільство є динамічною системою, спрямованою на постійні зміни та удосконалення. Стратегічною лінією реформування освіти, зокрема її початкової ланки, є орієнтація на творчу особистість, здатну до повноцінної самореалізації. Креативний компонент особистості є також соціально детермінованим. У статті 23 Конституції України зазначено, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості [1, 7-8]. У цьому зв'язку особливого значення набуває проблема розвитку творчих здібностей особистості дитини, а саме такий компонент проблеми, як вплив казкових образів на формування творчої спрямованості та визначення подальшого вектора розвитку творчих здібностей особистості дитини.

Важливими компонентами джерельної бази стосовно означеної проблеми є прогресивні тенденції розвитку світового педагогічного процесу, зокрема спадщина Аристотеля, Демокрита, А. Дістервега, Я.А. Коменського, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо та вітчизняної педагогіки – А. Макаренка, Л. Толстого, К. Ушинського, В. Сухомлинського, С. Шацького та інших, психологів Л. Виготського, П. Зінченка, Г. Костюка, С.Л. Рубінштейна. Сутність творчої активності особистості досліджували: Ш.І. Ганелін, В.В. Давидов, Л.Б. Єрмолаєва-Томіна, О.В. Жуганов, Ю.І. Неженцев, О.П. Петров, зокрема молодшого школяра – Л.І. Божович, Н.Т. Гурець, С.В. Діденко, Д.Г. Іванова, В.С. Кузін, О.М. Матюшкін.

Метою дослідження є з'ясування ролі та значення впливу казкових образів на розвиток уяви особистості дитини та подальше проєкційне значення цього впливу на проблему розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Проблема впливу казкових образів на розвиток уяви особистості дитини та подальше проєкційне значення цього впливу на проблему розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, в контексті історико-філософських та психолого-педагогічних парадигм, має своє вираження в основному в аналізі загально філософської категорії "творчість". Розглядаючи означену проблему під таким кутом зору, маємо констатувати той факт, що вивчення специфіки явища творчості було актуальним ще за часів античності. Однозначного підходу до означення та характеристики процесу творчості неможливо виділити. Загалом, ми погоджуємось із думкою вчених, які стверджують, що ідеалізм розглядає художню творчість як божественну одержимість (Платон), синтез свідомого і несвідомого (Шеллінг), як животворне дихання несвідомого (Ернст Гартман), як містичну інтуїцію (Бергсон), як прояв інстинктів (Фрейд). Думки, висловлені філософами античності, є актуальними для нашого дослідження у контексті аналізу діяльності українських педагогів II половини XIX-XX ст.

Власне казкові образи є дієвим інструментом впливу на свідомість молодших школярів. Казка є ефективним методом не лише розвитку творчих здібностей особистості, а й формування морально-духовних переконань дитини, про що й зазначає у своїй спадщині К. Ушинський. Саме казкові образи допомагають учням молодшого шкільного віку усвідомити різницю між добром і злом, познайомитися зі світом людських емоцій та почуттів, сприяють виділенню світоглядних орієнтирів, відкривають можливість вираження творчого потенціалу через співтворчість. Власне, співтворчість і є одним з виявів творчих здібностей дитини. Із власного досвіду маємо стверджувати, що співтворчість дітей, у процесі роботи з казкою, за умов правильного попереднього спрямування, може мати різноманітне наповнення, зокрема творення образів як художніми, зображальними засобами, так і засобами художнього слова. Робота сприяє вираженню почуттів дітей, вражень від прочитаного, розвиває образність мислення, дає можливість для вираження та збагачення індивідуального морального досвіду. Отже, важливим методом у

структурі методів розвитку творчих здібностей є робота з літературним твором особливо з казкою. Казки українських педагогів II половини XIX-XX ст. мають необхідні характеристики для оптимізації процесу розвитку творчих здібностей особистості молодшого шкільного віку.

К. Ушинський вбачає важливу роль казки в контексті розвитку творчих здібностей особистості молодшого шкільного віку. Розглядаючи проблему на рівні формування уяви, педагог зазначає, що уява починає розвиватися у дітей дуже рано, незважаючи на те, що ми спершу не можемо помітити її латентної присутності. Ще у немовлячому віці дитина живе у світі казки, який ототожнює з оточуючою реальністю так само, як і сні. Педагог зазначає: "Картини, викликані оповіданням в дитячій душі, можливо, є значно блискучішими й радіснішими за справжні предмети, і казка показує дитині чарівний ліхтар. Не потрібно великих зусиль уяви, щоб зацікавити дитину. Дайте у вашому оповіданні головну роль дитині, приєднайте сюди kota, коника, кілька подробиць, щоб виходила картинка, розповідайте з піднесенням – і ваш слухач слухатиме вас із жадібністю, яка доходить до пристрасті" [9, 294]. Загалом, як акцентує педагог, дитина захоплюється казками, оскільки вірить в їх правдивість, і саме у цьому зв'язку, розповідаючи дитині казку, необхідно дотримуватись сюжетних ліній, окреслених попередньою розповіддю, оскільки в іншому разі це провокує недовіру до вас як до оповідача.

Про рівень творчого потенціалу дитини свідчить і діяльність, оскільки творчість, як відомо, є соціально детермінованою і виявляється в діяльності. Провідною діяльністю дитини у цьому віковому періоді є гра. Характерною особливістю гри дитини є тяжіння до творчості, як зазначає К.Д. Ушинський, "в іграх дитини можна помітити ще й іншу особливість: діти не люблять іграшок нерушливих, закінчених, добре оздоблених, яких вони не можуть змінити за своєю фантазією; дитині подобається саме жвавий рух уявлень у її голові, і вона хоче, щоб іграшки її хоч якоюсь мірою відповідали асоціаціям її уяви" [9, 294]. Рівень розвитку уяви дитини є настільки високим, що вона з легкістю дофантазовує необхідні фантастичні властивості звичайним речам, або ж якості інших речей (ряд стільців – поїзд з вагонами). Важливе завдання дорослих правильно спрямувати уяву дитини, не зашкодивши при цьому її моральній сфері, психічному здоров'ю та ціннісним орієнтирам. Так, лякаючи дитину бабаєм, вовком або ж більш реальним "персонажами", які і так для дітей мають негативне емоційне забарвлення, наприклад, лікар, який зробить укол, якщо дитина проводитиметься нечемно, спричиняє виникнення у дитини страхів, на формування яких вплинула уява. Наслідками цього може бути те, що дитина боїтиметься темряви, стане нервовою, а також уникатиме обстежень у лікарні. Тобто такою своєю поведінкою ми чинимо дитині важку психічну травму, яка може мати і фізіологічні наслідки.

К.Д. Ушинський наголошує на існуванні поглядів науковців щодо того, що в дитячому віці уява є бурхливо розвиненою, має естетичне наповнення, що сприяє поетичній творчості дитини. Педагог ставить зазначені погляди під сумнів і нам імпує його думка стосовно того, що рівень розвитку уяви дитини значно нижчий і бідніший на образи, ніж у дорослого, не володіє особливими естетичними принципами і не має у собі нічого поетичного, але "слабенька дитяча уява має таку владу над слабкою і ще неорганізованою душею дитини, якої не може мати розвинена уява дорослої людини над її розвиненою душею. Не уява в дітей сильна, а душа слабка, і влада її над уявою мізерна" [9, 296]. Допомогти дитині навчитися керувати своєю уявою, підпорядковувати її власним душевним силам – одне з найважливіших наших завдань. Оскільки, якщо не приділити достатньої уваги цій проблемі, то в майбутньому ми зіткнемося з іншою більш складною проблемою, яка буде впливати не лише на рівень розвитку творчих здібностей, самореалізацію особистості, а ще й на характер творчості. Однією з причин деструктивної спрямованості творчості є недбале ставлення дорослих до процесу організації розвитку творчих здібностей особистості, байдужість до реалізації дитиною початкових внутрішніх світоглядних орієнтирів, цінностей, переконань у найважливішому для неї виді діяльності – грі. Проблеми рівня розвитку та особливостей функціонування уяви в дитячі роки належать не тільки до проблеми розвитку творчих здібностей, а й до проблеми розвитку морально-духовної сфери особистості. Адже категорії "творчість" та "моральність", за нашим переконанням, є взаємопов'язаними, а полікомпонентність творчості вимагає певного вектора розвитку та спрямованості.

Висновок. Результати історико-педагогічного дослідження дають нам можливість стверджувати, що, зважаючи на особливості організації створення образів дитячою уявою під впливом казки та надмірну реалізацію цих образів, маємо уважно ставитися до процесу творення уявлень дитиною молодшого шкільного віку, оскільки уявлення в подальшому трансформуватимуться у світоглядні орієнтири, ціннісні позиції особистості молодшого школяра.

Маємо рекомендувати сучасній початковій школі використання у практичній роботі зразки чарівного світу казки для формування та розвитку творчих здібностей і креативного мислення

дитини з метою впливу цього жанру на лінгвістичну культуру та інтелектуальний рівень особистості молодшого школяра.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.– К.: Право, 2001. – 47 с.
2. Державна національна програма „Освіта”. Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2001. – № 1 – с. 28–43.
4. Закон України „Про освіту”. – Х.: КСИЛОН, 2002. – 35 с.
5. Національна Доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Освіта України. – 2001. – 18 липня. – С. 4-6.
6. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – СПб.: СОЮЗ, 1997. – 96 с.
7. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей. – К.: Знання, 1963. – 80 с.
8. Психология одарённости детей и подростков: Учебное пособие для студентов высших и средних педагогических заведений / Ю.Д. Бабаева, Н.С. Лейтес, Т.М. Марютина и др.; Под ред. Н.С. Лейтеса. – М.: Академия, 2000. – 336 с.
9. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: в двох томах Том перший Теоретичні проблеми педагогіки. – К.: Радянська школа, 1983. – 488 с.
10. Ушинський К.Д. Твори. Том 1. Педагогічні статті. – К.: Радянська школа, 1954. – 448 с.

The article devoted to problem of intercommunication of influence fairy tale image to the forming of child's imagination and creative faculties development at the K.D. Ushynski's pedagogical heritage.

Key words: creative faculties, imagination, creation, morality.

Надійшла до редакції 14.04.08 р.

УДК 371.315: 37 (09)

Мірошник І.В.

ПОГЛЯДИ К.Д. УШИНСЬКОГО НА МЕТОДИКУ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються основні погляди К.Д.Ушинського на розвиток методики викладання іноземних мов та їхній вплив на сучасне викладання іноземних мов у початковій школі, а також розкриваються цілі та принципи навчання іноземної мови молодших школярів.

Ключові слова: іноземна мова, методика, навчання, погляди, послідовність, початкова школа, принципи, рідна мова, темп, терміни, цілі.

У методичній системі початкового навчання класик світової педагогіки К.Д. Ушинський значну увагу приділяв питанню викладання іноземних мов. Ведучи боротьбу проти недооцінювання вивчення рідної мови та за усунення з практики шкіл такого стану, коли іноземні мови є центром навчання, повністю затьмарюючи рідну мову та літературу, Ушинський разом з тим для всебічного й самостійного розвитку країни цілком за необхідне вважав знання іноземних мов широкими масами народу. “Ми не озброюємося взагалі проти вивчення іноземних мов, – писав Ушинський, – навпаки, ми вважаємо це вивчення необхідним” [2, 247; 7, 202]. Він уважав, що без знання іноземних європейських мов, і особливо сучасних, прямий та широкий шлях науки буде для людини завжди закритий [1, 27]. Уривчастість, невиразність, неповнота, однобічність, недоведеність відомостей та понять завжди тяжітимуть над найрозумнішою людиною, якщо вона не має ключа до скарбів західної науки й літератури.

Метою статті є виділити такі положення у вченні К.Д. Ушинського про іноземні мови, які відіграли велику роль не лише під час складання підручників з іноземної мови для початкової школи народів колишнього Радянського Союзу, але й які мають важливе значення для розробки сучасної методики викладання іноземних мов у початковій школі.